

кой оккупации – каких-либо действенных мер не принял. Правда, уже 11 марта 1918 г. Московская и Петроградская организации БСГ, по инициативе Жилуновича, приняли резолюцию, в которой открыто, высказались против решений Всебелорусского съезда.

Такое изменение отношения Д.Ф. Жилуновича к съезду диктовалось определенными причинами. В политике он придерживался идеи межпартийного союза. Он возлагал большие надежды на блок большевиков и левых эсеров, который сложился после Октябрьской революции. Но в результате вооруженного восстания последних в июле 1918 г. в стране, по сути, был исключен любой намек на многопартийность.

Таким образом, Жилунович, пройдя сложный путь поисков своего места в острой политической борьбе, был поставлен перед выбором – стать на одну из двух позиций в этой борьбе. Формально оставаясь членом левого крыла БСГ, в октябре 1918 г. он вступает в РКП(б).

Использованные источники и литература

1. Андраюк С. Яго трагічны лёс/С. Андраюк // Польшыя. – 2012. - № 4 – с. 147-160.
2. Скалабан В. “Дзянніца”/В.Скалабан // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск, 1996. – т. 3
3. Турук Ф. Беларускі рух /Ф. Турук. – М. 1921. – 185 с.
4. Ялугін Э. З кагорты першых /Э. Ялугін // Польшыя. – 1988. - № 2 – с. 1-4.
5. Платонаў Р. “Пакаянныя лісты” Зміцера Жылуновіча/ Р. Платонаў // Беларусь. – 1995. - № 1 – с. 16-17.
6. Кнорин В. Революция и контрреволюция в Беларуси. Ч. 1./В. Кнорин. – Смоленск, 1920 – 123 с.

ПРЫВАТНЫЯ ВЫТВОРЧЫЯ ПРАДПРЫЕМСТВЫ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ У 1900 - 1921 гг.

Доўнар Л.А.

г. Мінск. БНТУ

Палітыка і эканоміка з’яўляюцца фундаментамі ўсёй сістэмы грамадскіх сувязей. Першыя 20 год XX ст. у гісторыі Беларусі былі вельмі насычаны войнамі, рэвалюцыямі, палітычнымі пераўтварэн-

нямі, тэрытарыяльнымі падзелямі. Аднак, і ў гэты час людзям патрэбны былі адзенне, абутак, мэбля, посуд і шмат іншых тавараў шырокага попыту. У дадзеным артыкуле зроблена спроба прасачыць як прамысловая вытворчасць на тэрыторыі Беларусі прыстасоўвалася да палітычных перамен у 1900 – 1921 гг.

У пачатку ХХ ст. на беларускіх землях атрымалі развіццё ўсе тры віды прамысловасці: рамяство, саматужніцтва, фабрыкі і заводы. Забеспячэннем унутраннага рынку займаліся пераважна дробнатараварныя прадпрыемствы прыватнай формы ўласнасці, якія размяшчаліся як у гарадах, так і ў сельскай мясцовасці. [22, с. 41]. У 1859 г. у беларускіх гарадах мелася 13904 саматужніка. Перапіс 1898 г. выявіў павелічэнне колькасці да 34 428 саматужных прадпрыемстваў. На тэрыторыі Беларусі прыватныя прадпрыемствы разнастайнай спецыялізацыі былі распаўсюджаны раўнамерна. Тут не было так званых «саматужных гнёзд» – рэгіёнаў па вытворчасці пэўнага віду прадукцыі, як гэта было ў Маскоўскай, Тульскай, Уладзімірскай і Пензенскай губернях Расіі.

Большасць гарадскіх саматужнікаў і прамыслоўцаў у беларускіх гарадах былі габрэямі па нацыянальнасці. У руках габрэяў былі сканцэнтраваны такія галіны, як тытунёвая прамысловасць, вытворчасць запалак, шпалер, кафлі, друкарская справа, гарбарная вытворчасць і футравы промысел, ювелірная справа. Прычым гэта былі як гаспадарскія, так і рабочыя габрэйскія рукі. Прынцып “габрэй працуе толькі на габрэя” строга выконваўся. Габрэйскі капітал адыгрываў значную ролю ў піваварстве і шкляннай памысловасці, цяслярстве і вытворчасці мэблі, хімічнай вытворчасці і ў мукамольнай справе. Некаторыя гарадскія прамысловыя прадпрыемствы дасягалі фабрычна-завадскога ўзроўню і паспяхова экспартавалі сваю прадукцыю за мяжу. Напрыклад, тытунёвая фабрыка ў Гродна, якая фармальна належала А. Гардону, але яе сапраўдным уласнікам з’яўляўся купец першай гільдыі Л. Шаршнеўскі. Прадукцыя прадпрыемства атрымала залатыя ўзнагароды на конкурсах у Амстэрдаме, Чыкага і Новым Арлеане. У 1902 г. на фабрыцы працавала 800 рабочых, а ў 1910 г. іх колькасць павялічылася да 1300 чалавек. На прадпрыемстве мелася найноўшае абсталяванне, якое прыводзілася ў рух з дапамогай паравых катлоў. Хутка нарошчвала аб’ёмы вытворчасці Віцебская фабрыка акулараў І. Зелінга. У

1902 г. тут працавала 60 наёмных рабочых, а ў 1910 г. колькасць работнікаў павялічылася да 125 чалавек. Уладальнік прадпрыемства набыў 10 імпортных станкоў і паравую машыну [22, с. 78].

Браты Ракоўшчыкі яшчэ за год да адкрыцця Д. Мендзелеевым найлепшых суадносін у моцным напое спірту і вады, наладзілі вытворчасць адпаведнай гарэлкі ў Мінску. Прадукцыя вінакурні рэгулярна пастаўлялася ў імператарскі палац і стала ўзорам высокага дзяржаўнага стандарту. Пасля рэканструкцыі ў 1910 г. вінакурня стала самым механізаваным і дарагім прадпрыемствам у Мінску. На ім працавала 150 наёмных рабочых. Пасля ўзнагароджання прадукцыі гэтай вінкурні залатым медалём у Парыжы і атрымання гранпры ў Рыме, мінская гандлёвая марка “Браты Ракоўшчык” і этикетка з выявай рака сталі сімвалам якасці. Цяпер прадукцыя гэтага прадпрыемства вядома пад маркай “Крыштал”. У Беларусі трывалыя традыцыі мела гарбарная вытворчасць. У 1900-1916 гг. тут працавала больш за 200 гарбарных заводаў Найбольшае распаўсюджанне гарбарны промысел атрымаў у Мінскай і Віцебскай акругах, пераважна ў Лепельскім і Слуцкім паведах. Асноўная маса саматужнікаў-гарбароў складалася з яўрэйскага насельніцтва гарадоў і мястэчак. Займаліся промыслам таксама і татары. Напрыклад, прадукцыя гарбарняў татарскіх мястэчак Смілавічы і Узда пастаўлялася нават у Расію [19, с. 78]. Цэнзавая гарбарная прамысловасць канцэнтравалася ў Мінску, дзе меліся 4 гарбарныя заводы, на якіх працавалі 154 наёмныя работнікі. Самым вялікім быў завод Сальмана, дзе мелася 87 рабочых. У час Першай сусветнай вайны на ім апрацоўвалася больш за 2 тыс. скур у месяц [18, с. 5].

Беларусы пераважна займаліся сельскай гаспадаркай і вытворчасць імі спажывецкіх тавараў насіла дапаможны характар. Беларускія вясковыя рамеснікі выраблялі сваю прадукцыю штучна, на канкрэтнага заказчыка, альбо дробнымі партыямі, каб потым прадаць габрэйскім гандлярам. Цяслярства было самым распаўсюджаным вясковым промыслам, бо патрэба ў жылых памяшканнях, млынах, мэблі і посуду ніколі не ішла на спад. У XX ст. сярод цесяроў выдзялілася спецыялізацыя – разьба па дрэве з мэтай зрабіць драўляныя вырабы прыгожымі. У Віцебскім павеце вялікае распаўсюджанне атрымаў ганчарны промысел, бо тут амаль не выкарыстоўваўся драўляны посуд. Цікавай асаблівасцю харчовай пра-

мысловасці Гомельшчыны можна назваць наяўнасць там мёдаварняў – прадпрыемстваў па выпрацоўцы медавухі - алкагольнага напою з мёду, хмелю, цукру і вады. Такія прадпрыемствы абсталёўваліся варачнымі катламі, брадзільнымі чанамі і фільтрамі. Палівам служылі сасновыя дровы. На мёдаварнях звычайна працавалі 2-3 наёмныя рабочыя. Вясковыя рамеснікі паводле перапісу 1898 г. рэгістраваліся як сяляне, таму вызначыць іх дакладную колькасць немагчыма.

Памешчыкі і замежныя фінансісты засноўвалі ў сельскай мясцовасці прамысловыя прадпрыемствы.

Беларускія лясы з'яўляліся крыніцай важных для еўрапейскага рынку рэсурсаў: смалы, шкіпінару і іншых прадуктаў перапрацоўкі драўніны. Беларускія губерні ў пачатку XX ст. забяспечвалі звыш 50% імперскага лесахімічнага экспарту. Шмат смалакурняў працавала на Магілёўшчыне. Памешчыкі ставылі смалакурныя заводы ў Барысаве, Быхаве, Оршы.

У пачатку XX ст. у Беларусі мелася больш за 300 смалакурняў. Так, у 1914 г. толькі ў Мінскай губерні смалакуры штомесяц выпрацоўвалі 1 млн. 400 тыс. пудоў драўлянага вугалю, 800 тыс. пудоў смалы і 350 тыс. пудоў чырвонага шкіпінару. Каля 95% шкіпінару і 80% смалы, выпрацаваных у беларускіх смалакурнях, экспартавалася за мяжу. Нямецкі фінансіст А. Шмідт, разам з графам С. Бехтэвым заснавалі акцыянернае таварыства сухой перагонкі драўніны і хімічнай вытворчасці. Прадпрыемства пачало працаваць ў 1900 г. ва ўрочышчы Выдрыцы аршанскага павета. У 1907 г. тут была наладжана вытворчасць камфары, воцатнакіслага натра, фармаліну, драўлянага спірту, ацэтона, воцатнакіслай вапны для брытанскіх калоній. На вытворчасці працавала 150 пастаянных і звыш 3000 сезонных рабочых. У 1902 г. у м. Рэчыца Гомельскага павета быў створаны лесапільны завод, які ў 1904 г. быў пераабарудаваны ў фанерны. У 1908 г. на яго базе была створана запалкавая фабрыка “Днепр”, дзе працавала 545 рабочых.

Памешчыкі часта з'яўляліся ўласнікамі млыноў, якія складалі аснову харчовай прамысловасці Беларусі. Па прадукцыйнасці млыны падзяляліся на таварныя і паўтаварныя і сялянскія. Таварны млын выпрацоўваў звыш двух тысяч пудоў мукі за месяц. Звычайна на ім працавала дзесяць наёмных рабочых і чатыры служачыя.

Паўтаварныя млыны мелі вытворчую здольнасць ад 800 да 2000 пудоў мукі ў месяц. Некаторыя вясковыя прадпрымальнікі, акрамя млына, трымалі іншыя вытворчыя прадпрыемствы. Так, І. Дашкевічу з Бабруйскага павета належалі млын, зернецёрка і лесапільня [8, с. 6].

У снежні 1917 г. быў створаны Вышэйшы савет народнай гаспадаркі, які павінен быў падрыхтаваць пераход ад працоўнага кантролю да непасрэднага дзяржаўнага кіравання нацыяналізаванымі прадпрыемствамі.

Рабочыя кожнага прадпрыемства стваралі свае фабрычна-завадскія камітэты і саветы. Уладальнікі прадпрыемстваў павінны былі прад'яўляць органам рабочага кантролю ўсю дакументацыю па набыццю і расходаванню сыравіны, вытворчаму працэсу і рэалізацыі гатовай прадукцыі. За ўтойванне інфармацыі прадпрымальнікі неслі судовую адказнасць. Галоўнымі задачамі рабочага кантролю было спыненне спроб гаспадароў прадпрыемстваў згарнуць вытворчасць і перавесці грошы за мяжу. Былі выпадкі, калі рабочыя выганялі кіраўніка прадпрыемства, а потым спрабавалі яго вярнуць.

У канцы 1919 г. пачалася нацыяналізацыя прыватных вытворчых прадпрыемстваў прамысловага ўзроўню. Вынік быў адмоўны. З 815 нацыяналізаваных прадпрыемстваў 470 бяздзейнічала, а астатнія нярэдка прастойвалі з-за адсутнасці сыравіны, паліва і няздольнасці дзяржаўных кіраўнікоў наладзіць там вытворчы працэс. Таму некаторыя нерэнтабельныя або зруйнаваныя прамысловыя прадпрыемствы зноў вярталіся ў прыватную ўласнасць. Напрыклад, былі дэнацыяналізаваны гільзавыя фабрыкі М. Іоф'ева, М. Блінштэйна, М. Саламонава, М. Гандэля, Ш. Эцінгофа, Я. Каца, М. Лібуркіна, І. Флігельмана, Ш. Гільмана [20, с. 126]. Калі нацыяналізаванае прадпрыемства не працавала, але было добра абсталявана, яго здавалі ў кароткатэрміновую арэнду на 1-3 гады. Арандатарамі часта з'яўляліся былыя ўладальнікі, якія павінны былі правесці амартызацыю вытворчасці. Так, Р. Губвід атрымаў свой лесапільны завод у Астрашыцкім Гарадку, даўшы Лескамбелу пісьмовае абяцанне, што ён “праз год поўнасю яго абсталюе” [10, с. 117].

Дробнатаварныя прадпрыемствы засталіся ў прыватнай уласнасці. Яны таксама выклікалі цікавасць савецкай улады, бо маглі садзейнічаць ліквідацыі таварнага голаду на ўнутраным рынку, не

ствараючы канкурэнцыі з дзяржпрамысловасцю. Савет працы і абароны у сваім наказе ад 30 чэрвеня 1920 г. патрабаваў ад органаў мясцовага кіравання адказаў на наступныя пытанні: “Якія саматужныя промыслы захаваліся, а якія прыйшлі ў заняпад? Ці атрымоўваюць саматужнікі ад дзяржавы сыравіну? Ці збываюць гатовую прадукцыю дзяржарганізацыям? Ці здольны саматужнікі забяспечыць сялян ўсім неабходным? Ці сустракаліся выпадкі пераходу рабочых з буйных дзяржаўных прамысловых прадпрыемстваў у саматужную вытворчасць?” [3, с. 254-266]. Для высвятлення агульнай колькасці прыватных прадпрыемстваў была праведзена рэгістрацыйная кампанія. Згодна з дэкрэтам СНК ССРБ ад 15 верасня 1920 г. усе, хто займаўся вытворчай дзейнасцю, павінны былі тэрмінова наведання ў адпаведны павятовы фінаддзел [14, с. 1]. Там яны плацілі рэгістрацыйны ўзнос у памеры 5000 руб. і запяўнялі анкету, дзе ўказвалі спецыялізацыю свайго прадпрыемства, яго месцазнаходжанне, колькасць паўнагадовых членаў сям’і, ступень іх удзелу ў вытворчасці, колькасць наёмных рабочых. Прамыслоўцы павінны былі інфармаваць пра ўзрост, нацыянальнасць, зарплату, спецыяльнасць і працягласць працоўнага дня кожнага наёмнага рабочага свайго прадпрыемства [15, с. 54].

Вынікі рэгістрацыйнай кампаніі былі падведзены ў чэрвені 1921 г. У Беларусі налічылі 2 798 дзейнічаючых прыватных прадпрыемстваў, прычым 35% з іх знаходзілася ў Мінскім павеце. У Слуцкім павеце было толькі 8,2 % ад агульнай колькасці прыватных прадпрыемстваў, хаця ў дарэвалюцыйны перыяд тэрыторыя Слуцчыны лічылася вельмі прывабнай для прадпрымальнікаў. Самымі распаўсюджанымі спецыялізацыямі з’яўляліся: апрацоўка металу, гарбарная вытворчасць, выраб адзення і абутку.

Савецкая ўлада лічыла сябе ахоўніцай інтарэсаў пралетарыяту ад буржуазнай эксплуатацыі, таму становішча рабочых на прыватных прадпрыемствах было пад асаблівай увагай. За ўмовамі працы рабочых, якія працавалі на прыватнікаў, сачыла інспекцыя Народнага Камісарыята Працы БССР. Яна арганізоўвала праверкі на прыватных прадпрыемствах, вынікі якіх фіксаваліся ў спецыяльных рэвізійных картах. Калі прыватны вытворца не прытрымліваўся патрабаванняў аховы працы ў поўнай меры, інспектар прад’яўляў яму спіс прэтэнзій, якія павінны быць выкананы ў 2-х месячны

тэрмін. У адваротным выпадку справа “злоснага эксплуатацара” разглядалася народным судом. Самі рабочыя маглі паскардзіцца на неспрыяльныя ўмовы працы. Аднак, часцей за ўсё наёмныя рабочыя адмаўляліся афіцыйна прызнаваць свой пралетарскі статус. Яны імкнуліся ўпэўніць дзяржінспекцыю, што проста дапамагаюць добраму суседу ці сябру і не разлічваюць на зарплату.

Уладальнікі прыватных прадпрыемстваў садзейнічалі ўмацаванню сувязей паміж горадам і вёскай і неслі значную долю падатковага цяжару. Тым не менш, савецкая ўлада імкнулася максімальна абмежаваць сферу дзейнасці прыватнага капіталу і не дапусціць уплыву “буржуазных элементаў” на эканоміку і грамадскае жыццё краіны.

Сумны вопыт нацыяналізацыі прымусіў прадпрымальнікаў асцерагацца ўкладваць сродкі ў развіццё сваёй вытворчасці. Гандаль быў менш рызыкаўны і дазваляў атрымаць хуткі прыбытак пры мінімальным інвестыцыях. Попыт на прамысловыя тавары перавышаў прапановы, таму гандляры маглі значна павышаць прадажныя цэны. Для выхаду з крызіснага становішча эканомікі, дзяржава пачала стымуляваць пераход прыватнага капіталу з гандлёвай дзейнасці ў прамысловую сродкамі падатковай, крэдытнай і сацыяльнай палітыкі.

Рэгуляваннем дзейнасці прыватных прадпрыемстваў займаўся Белсаматужпрам, куды ўваходзілі члены Прэзідыума СНГ ССРБ, камісарыята земляробства і кіраўніцтва прамысловай секцыі губсаюза. Белсаматужпраму падпарадкоўваліся чатыры павятовыя саматужпрамы: Ігуменскі, Слуцкі, Бабруйскі і Барысаўскі [23, с. 108]. У гэтых установах прадпрымальнікі маглі атрымаць дэфіцытную сыравіну, паўфабрыкаты, інструментарый, якія рэгулярна паступалі сюды ад усіх вытворчых глаўкаў [20, с. 218]. У той жа час збываць гатовую прадукцыю сваіх прадпрыемстваў яны павінны былі толькі праз саматужпрамы. Калі выяўлялася, што ўладальнік вытворчага прадпрыемства працуе на рынак ці на прыватных заказчыкаў без папярэдняга дазволу саматужпрама, яго пазбаўлялі права працягваць сваю дзейнасць. Прыватным вытворцам забаранялася мець нават прыкметы гандлёвых устаноў: вітрыны, полкі і цэннікі. На рэкламнай шыльдзе прыватнага вытворчага прадпрыемства абавязковым быў надпіс: “Прадаж не ажыццяўляецца. Прымаюцца

заказы на вытворчасць з матэрыялаў заказчыка для асабістага карыстання” [9, с. 20].

Якасць, колькасць і цана прадукцыі прыватных прадпрыемстваў строга рэгламентаваліся. Напрыклад, згодна з пастановай прэзідыума Ваенрэўкама ад 31 жніўня 1920 г., мыла на прыватных мылаварнях павінна было ўтрымліваць 33% тлушчу. Мылаварам трэба было аддаваць чвэрць сваёй прадукцыі Саўнаргасу, астатнюю штампавалі і дазвалялі рэалізоўваць па цэнах не вышэй 3 960 руб. за пуд [11, с. 61]. Продаж мыла без штампа або за больш высокую цану разглядаўся як злоснае адступленне ад закону [16, с. 2]. Пытанне пра змяненне цаны на прадукцыю прыватных прадпрыемстваў вырашалася на пасяджэнні спецыяльных камісій Белсаматужпрама. Напрыклад, у маі 1921 г. камісія па калькуляцыі вапны прыняла рашэнне задаволіць просьбу ўладальнікаў прадпрыемстваў па здабычы вапны павысіць цану на сваю прадукцыю з дзвюх да трох тысяч рублёў за пуд “па прычыне будаўнічага сезона” [17, с. 242].

Прыватныя заказы выконвалі ўладальнікі хімічных прадпрыемстваў, большасць якіх канцэнтравалася ў г. Мінску. Прадукцыя гэтых саматужнікаў была бытавога прызначэння. Напрыклад, М. Эпштэйн вырабляў фарбы і губную памаду, І. Варграф’іч займаўся вытворчасцю крэмаў для твару, ног і валасоў, І. Гурэвіч рабіў мазь для колаў, крем для ботаў і ласьён супраць вяснушак, Э. Сагановіч наладзіў выраб соды і парашку для мыцця [12, с. 1]. Уладальнікі млыноў, зерняцёрак і гарбарняў мелі права сумяшчаць прыватныя і дзяржаўныя заказы. Так, мельнік М. Гурвіч, які працаваў у Мінску з 12 наёмнымі рабочымі, мог абслугоўваць прыватных асоб толькі пасля выканання заказаў камхарчбела [7, с. 184].

Многія прыватнікі працавалі выключна па дзяржаўных заказах. Так, А. Шыман, уладальнік каўчукавай майстэрні ў Слуцку, рабіў пячаткі для розных дзяржустаноў [14, с. 2], Т. Клябанаў, уладальнік пральні ў Барысаве, абслугоўваў патрэбы мясцовага саўнаргаса [5, с. 209], смалакур Б. Мергун з Ігуменскага павета выконваў нарады глаўкаў [6, с. 84].

Кавалі, гарбары, краўцы і шаўцы часта абслугоўвалі патрэбы Чырвонай Арміі. Напрыклад, у Мінску па заказах ваенных устаноў працаваў каваль І. Антановіч. Пашывам ваеннай вопраткі займаўся ўладальнік атэлье Г. Левін. Нарыхтоўкі для ботаў салдат 156-га

асобнага батальёна рабіў гарбар А. Райндфельд [7, с. 67, 319, 435]. Пра эфектыўнасць працы саматужнікаў для савецкай дзяржавы сведчыць той факт, што ў другой палове 1920 г. звыш 80% прадукцыі, неабходнай для забеспячэння Чырвонай Арміі ў Беларусі, выраблялася саматужнікамі [13, с. 310].

Стаўленне савецкай улады да прадпрымальнікаў было неадназначным нават з пачаткам новай эканамічнай палітыкі. Пастанова ЦК РКП(б) ад 14 мая 1921 г. дэкларавала пра “велізарнае значэнне саматужнай прамысловасці ў справе вытворчасці тавараў шырокага ўжытку і садзейнічання сельскай гаспадарцы” [1, с. 42]. Савет Працы і Абароны ў сваім наказе ад 30 чэрвеня 1921 г. патрабаваў ад мясцовых устаноў кіравання інфармацыю пра тэмпы развіцця саматужнай прамысловасці і ўзровень арганізацыі забеспячэння саматужнікаў сыравінай і сродкамі вытворчасці [3, с. 255 - 256].

Аднак уладальнікі прыватных прадпрыемстваў адносіліся да варажыга класа буржуазіі. Для Беларусі, якая была “спрадвечна дробнабуржуазнай”, прыватны капітал “пагражаў вялікай небяспекай савецкаму камуністычнаму будаўніцтву” [2, с. 59]. У рэзалюцыі Пятага з’езда КП(б)Б ад 15 кастрычніка 1921 г. было сказана: “Задача партыі ў адносінах да гэтых слаёў насельніцтва ў тым, каб утрымліваць іх у эканамічнай залежнасці ад дзяржавы, адхіліўшы ўсе думкі пра ўдзел буржуазных элементаў у палітычным жыцці дзяржавы і ў кіраванні дзяржавай” [4, с. 103].

Тым не менш, на Трэцім усебеларускім з’ездзе саветаў, які адбыўся 14 снежня 1921 г., было вырашана “падтрымліваць і заахвочваць прыватны пачын у галіне прамысловасці, бо гэта прывядзе да павелічэння даходу дзяржавы і росту прадукцыйнасці прадпрыемстваў”. Удзельнікі з’езда вырашылі, што “прыватнай вытворчасці трэба даць свабоду існавання і развіцця” [2, с. 74].

Такім чынам, у пачатку XX ст. на тэрыторыі Беларусі развіваліся прыватныя вытворчыя прадпрыемствы, большасць якіх спецыялізавалася на апрацоўцы мясцовай сыравіны. Пасля прыходу да ўлады бальшавікоў, за прамысловымі прадпрыемствамі быў устаноўлены рабочы кантроль. Нацыяналізацыя вытворчых прадпрыемстваў аказалася эканамічна неэфектыўнай. Савецкая ўлада не здолела наладзіць вытворчасць на нацыяналізаваных прадпрыемствах на такім узроўні, каб можна было забяспечыць краіну неабходнымі

товарамі. Таму, нягледзячы на ідэалагічную прадурзятасць, новая ўлада зразумела неабходнасць стымулявання дробнатаварнай прыватнай вытворчасці для аднаўлення эканомікі краіны.

Выкарыстання крыніцы і літаратура

1. Архипов, В.А. Борьба партии большевиков против капиталистических элементов в промышленности и торговле/В. Архипов, Л.Ф. Морозов. – М: Изд-во ВПШ и АОН, 1978. – 203 с.
2. Восстановление Народного хозяйства БССР. 1921-1925 гг.: сб. документов и материалов. / Главный архив управления при Совете Министров БССР; Ин-т истории АН БССР; Ин-т экономики АН БССР
3. Центральный государственный архив Октябрьской революции и социалистического строительства БССР; сост. : Э.Л. Козловская [и др.]. – Минск: “Беларусь”, 1981. – 270 с.
4. Декреты советской власти 1920 г.: сб. документов и материалов./ Ин-т Российской истории РАН; Рос. Центр изучения и хранения документов новейшей истории; сост. Ю.А. Ахапкин [и др.]. – М., Археограф. Центр, 1998. – 392 с.
5. Коммунистическая партия Белоруссии в резолюциях и решениях съездов и пленумов ЦК: в 6 т. / под общ. ред. В.И. Боровикова. – Т. 1. 1918 – 1927. гг. – Минск: Беларусь, 1983. – 527 с.
6. НА РБ фонд 30. – Оп. 1. – Д. 1291
7. НА РБ фонд 30. – Оп. 1. – Д. 1297
8. НА РБ фонд 30. – Оп. 1. – Д. 1300
9. НА РБ фонд 30. – Оп. 1. – Д. 1312
10. НА РБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 176.
11. НА РБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 273
12. НА РБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 567
13. НА РБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 787
14. НА РБ фонд 63. – Оп. 1. – Д. 962
15. НА РБ фонд 87. – Оп. 1. – Д. 1.
16. НА РБ фонд 93. – Оп. 1. – Д. 240
17. НА РБ фонд 101. – Оп. 3. – Д. 32
18. НА РБ фонд 101. – Оп. 1. – Д. 117
19. НА РБ фонд 101. – Оп. 1. – Д. 2637
20. НА РБ фонд 101. – Оп. 1. – Д. 2759

21. Протоколы заседания ВСНХ 1920-1921 гг. М: Ин-т Российской истории РАН, 2001.– 216 с.
22. Сасим, А.М. Промышленность в Беларуси в XX в. / А. М. Сасим. – Минск: УП «Экоперспектива», 2001. – 226 с.
23. Семенова, Л.Н. Ремесленный Минск на исходе XIX столетия / Л. Н. Семенова. – Минск: БНТУ, 2015. – 230 с.
24. Ярошук, С. Мелкая промышленность в условиях новой экономической политики / С. Ярошук // Белорусский экономический журнал. – 1999. – № 3. – С. 107 – 111.

ПРАМЫСЛОВАСЦЬ БЕЛАРУСІ Ё ЧАСЫ ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ

Карпіевіч В.А.

г. Мінск, Універсітэт грамадзянскай
абароны МНС Беларусі

Сем апошніх перадаенных гадоў сталі важным этапам у развіцці прамысловасці Беларусі. З 1908 па 1914 гг. тут назіраўся эканамічны ўздым: сярэднегадавы валавы рост фабрычна-заводскай прамысловасці складаў 13,9%. Толькі за 1911-1913 гг. было адчынена каля 200 новых прадпрыемстваў, столькі ж іх было ўведзена ў дзейнасць з 1900 па 1908 г. Уся прамысловасць давала ў 1913 г. ужо 20,4% нацыянальнага даходу, што на 5,4% больш, чым у пачатку стагоддзя. Размер валавой прадукцыі вырас з пачатку стагоддзя на 54% [5, с. 36-38].

У гэты час характэрнай рысай прамысловага развіцця Беларусі з’яўлялася стварэнне манапалістычных аб’яднанняў, акцыянерных таварыстваў з удзелам як мясцовага, так і расійскага і замежнага капіталу. Паступова ішло выцясненне дробнай вытворчасці. Напярэдадні Першай сусветнай вайны ў Беларусі дзейнічала 34 акцыянерных таварыстваў з удзельнай вагой 14,8 %.

Тым не менш нягледзячы на пэўныя поспехі ў 1913 г. у прамысловасці Беларусі зноў сталі назірацца сімптомы спаду. У першую чаргу гэта адчула на сябе лясная прамысловасць. На складах буйных лесапрамыслоўцаў накапілася запасаў до 50–60% замест звычайных 20–25%. Крызісныя з’явы сталі з’яўляцца і ў суконнай прамысловасці [5, с. 75].